

İki kez yılın en iyi yerli fantastik romanı ödülünü kazanan serinin Millî Eğitim Bakanlığı tarafından okutulan Türkçe ders kitaplarında da yer aldığını söylemeliyiz. Millî değerleri öğrencilere aktarmasının yanı sıra hem sosyal bilgiler hem de Türkçe derslerinin kazanımlarıyla doğru orantılı bir şekilde kaleme alınmış eserlerin çocuklarımızı çok şey katacağına inanıyorum.

Türk mitolojisinin engin denizinde yunup yıkanmak, kültürümüzün zengin-

liğiyle çocuklarımızı buluşturmak için Ömer Ünal'ın kaleminden çıkan *Yeşim Taşı Efsanesi* serisi sizleri bekliyor.

Kaynaklar

Ünal, Ömer, *Yeşim Taşı Efsanesi I: Karanlık Dünya'ya Yolculuk*, Karakum Yayınevi, Ankara 2020.

Ünal, Ömer, *Yeşim Taşı Efsanesi II: Gizemli Kitap*, Karakum Yayınevi, Ankara 2022.

Ünal, Ömer, *Yeşim Taşı Efsanesi III: Son Mücadele*, Karakum Yayınevi, Ankara 2022.

MANASTIRLI DÂNiŞ AHMED EFENDİ MAKÂMÂT-I HARİRİ ŞERHİ

Rabia Nur Yurdakul

Arap edebiyatında dilencilik, ahlak, fıkıh, tasavvuf, edebiyat, felsefe, tıp gibi çeşitli konularda hikâye tarzında yazılan ve yer yer de şiirle süslenen makamelerde olaylar bir kahraman ve ravi etrafında şekillenmektedir. Arap edebiyatında ilk defa edebî bir tür olarak makame yazan Bedüzzamân Hemedânî olmakla beraber makame türüne klasik şekli veren de Harîrî'dir ve Harîrî'den sonra makame yazanlar onu takip ve taklit etmiştir. Sadece Arap edebiyatında değil Türk edebiyatında da pek çok lügatte, divanda, mesnevide, tezkirede, tercüme ve şerhte, ıstılahat kitabında, medrese müfredatında, romanda ve arşiv belgesinde Harîrî ve *Makâmât-ı* söz konusu edilmiştir. Böylesine önemli olan bu esere çok sayıda şerh ve tercüme yapılmıştır. Bu şerhlerden biri de Seda Kurt tarafından çalışmaya konu edilen Dâniş Ahmed Efendi tarafından kaleme alınan ve hakkında bilgi edinilen tek *Makâmât-ı Harîrî* şerhi olan *Makâmât-ı Edebiyye-i Harîrîyye Şerhi*'dir.

2021 yılında Dr. Öğr. Üyesi Ali Emre Özyıldırım danışmanlığında Seda Kurt tarafından hazırlanan "Türk Edebiyatında *Makâmât-ı Harîrî ve Manastırlı Dâniş Ahmed Efendi'nin Makâmât-ı Edebiyye-i Harîrîyye Şerhi*" başlıklı doktora tezi aynı yıl DBY Yayınları tarafından okuyucuların teveccühüne sunulmuştur. Seda Kurt yüksek lisans tezini de yine Manastırlı Dâniş Ahmed Efendi'nin şerhlerinden biri olan *Yavuz Sultan Selîm Dîvânı Şerhi* üzerine yapmıştır.

Eser 935 sayfadan ve "Kısaltmalar", "Ön Söz", "Giriş", "Harîrî", "Türk Edebiyatında *Makâmât-ı Harîrî*", "Manastırlı Dâniş Ahmed Efendi", "*Makâmât-ı Edebiyye-i Harîrîyye Şerhi*"nin İncelenmesi", "Metin", "Sözlük-Dizin", "Sonuç", "Kaynakça" ve "Ekler" bölümlerinden müteşekkildir. Ayrıca her bölüm de kendi içinde alt başlıklara ayrılmıştır. Bölümlere ve alt başlıklara bakıldığında genelden özele doğru bir sıra takip edildiği görülür. Bu da okuyucunun bilgiye ulaşması açısından yerinde bir tercih olmuştur.

Eser klasik Türk edebiyatındaki şerhin tanımını, klasik şerhlerin amaç ve yöntemlerine göre tasnifini, klasik şerh edebiyatı içerisinde değerlendirilen şerhlerin yüzyıllara göre sıralamasını, çalışmaya konu olan Manastırlı Dâniş

Ahmed Efendi'nin *Makâmât-ı Edebiyye-i Harîriyye Şerhi*'ni, çalışma yöntemini dile getirdiği bir girişle başlar.

“Harîrî” bölümünde yazar uzun ve karmaşık ayrıntıya girmeden “Hayatı” ve “Eserleri” başlığı altında okuyucuya Harîrî'yi tanıtmaya başlar. Ayrıca Harîrî'nin eserlerini anlatırken her eserin bibliyografik bilgisine de yer vererek Harîrî'nin diğer eserlerini merak eden okuyuculara ve bu eserler üzerinde araştırma yapmak isteyen araştırmacılara da bir nevi kapı aralamıştır.

Yazar, “Türk Edebiyatında *Makâmât-ı Harîrî*” bölümünü üç alt başlık altında değerlendirir. Bu başlıklardan ilkinin “*Makâmât-ı Harîrî*”nin Türkçe Tercüme ve Şerhleri” oluşturur. *Makâmât-ı Harîrî*’nin Türkçe tercüme ve şerhlerini değerlendirirken elde olanlar ve elde olmayanlar şeklinde bir sınıflandırmaya tabi tutar. Ardından Türkçe tercümelerini tam ve kısmi tercüme başlığı altında incelerken her tercümenin tavsifini, içeriğini, takip edilen yöntemini dile getirmesi ve eserden örnek metinler vermiş olması dikkate değerdir. İkinci alt başlık ise “Harîrî ve *Makâmât*’ının Türk Edebiyatındaki Yeri ve Algısı”dır. Lügatlerde, divanlarda, mesnevilerde, tezkirelerde, tercüme ve şerhlerde, ıstılahat kitaplarında, medrese müfredatında, romanda ve arşiv belgelerinde tek tek Harîrî ve *Makâmât*’ının nasıl ele alındığını örneklerle delillendirerek anlatır. Üçüncü ve bu bölümün de son alt başlığı olan “Değerlendirme” kısmını da Türk edebiyatında *Makâmât-ı Harîrî* konusunda genel bir değerlendirmede bulunarak sonlandırır.

“Manastırlı Dâniş Ahmed Efendi” bölümünde genel hatlarıyla Manastırlı Dâniş Ahmed Efendi'nin hayatı ve eserlerinden kısaca bahseder. Çünkü yazar hakkındaki kaynaklarda az ve birbirini tekrar eden bilgiler bulunmaktadır.

“*Makâmât-ı Edebiyye-i Harîriyye Şerhi*”nin “İncelenmesi” bölümü “*Makâmât*’ın Muhtevası” ve “Şârihin Şerh Yöntemi” olmak üzere iki ana alt başlıktan oluşur. “*Makâmât*’ın Muhtevası” başlığı altında okuyucunun zihninde bir şablon oluşturduktan sonra her makamenin konusu birkaç cümle ile dile getirilmiştir. “Şârihin Şerh Yöntemi” bölümünde ise metinde yer alan göndermeler, nüsha farkları ve reddiyeler, yerel söyleyişler, iktibaslar, dil bilgisi terimleri, metinde geçen dinî ve tarihî şahsiyetler ve bu şahsiyetlerin etrafında gelişen kıssa ve menkıbeler, “belâgat” ve “ulûm-ı edebiyîye” terimleri, yer adları, sosyal hayat ile ilgili unsurlar başlıkları altında şârihin şerh yöntemi ortaya koyulmuştur. Ayrıca bu başlıklar açıklanırken metinden örnekler de verilmiştir. Bu bölüm 19. yüzyılda şârihin yaşadığı coğrafyada kullanılan söz varlığını ve Arap kültürüne ilişkin bilgileri vermesi açısından da önemlidir.

“Metin” bölümü; “Nüsha Tavsifi”, “Metinde Dikkat Çeken İmla Özellikleri”, “Metnin Kuruluşunda İzlenen Yol”, “Metnin Transkripsiyonu” alt başlıkları içerisinde değerlendirilmiştir. Yazar, diğer bölümlerde olduğu gibi bu bölümde de açıkladığı unsuru, okuyucunun zihninde şekillenmesi için, metinden örneklerle pekiştirerek vermiştir.

Bu bölümlerden sonra, Manastırlı Dâniş Ahmed Efendi'nin *Makâmât-ı Edebiyye-i Harîriyye Şerhi*'nin transkripsiyonlu metnine yer verilmiştir. Eser Arapça metin ve Türkçe şerh olmak üzere iki kısımdan meydana geldiğinden yazar metnin transkripsiyonlu hâlini verirken Arapça metin, Dâniş Ahmed Efendi'nin yazdığı gibi harekeli olarak dizilmiş ve Arapça telaffuzu ise hemen altına italik olarak yazılmıştır.

“Sözlük-Dizin” bölümü “Sözlüğün Oluşturulmasında İzlenen Yol”, “Metnin Sözlüğü”, “Özel Adlar Dizini Oluşturulurken İzlenen Yol”, “Özel Adlar Dizini” olmak üzere dört alt başlıktan oluşur. Yazar hem metin sözlüğünü hem özel adlar dizinini oluştururken okuyucuların daha verimli kullanabilmesi açısından bu sözlük ve dizini nasıl oluşturduğunu anlattığı bölümlere yer vermiştir. “Metnin Sözlüğü” başlığı altında verilen kelimeler isim ve isim soylu kelimelerdir. Bu sözlükte zarf, zamir, harf ve edatlar ile çekimli fiiller sözlüğün kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu sözlük çalışmasında mana ön plana çıkarılmıştır. Bu sözlük hem 12. yüzyılda Harîrî tarafından kaleme alınan *Makâmât*'in hem de 19. yüzyılda Manastırlı Dâniş Ahmed Efendi tarafından yazılan şerhin sözlüğünü kapsamı açısından biz okuyuculara 12. ve 19. yüzyılın söz varlığı hakkında çok şey söylemektedir. Dâniş Ahmed Efendi'nin şerhinde her makamın farklı bir şehirde geçmesi hasebiyle birçok yer adı; şerhinde kıssa ve menkıbelere

yer vermesi açısından da birçok şahıs adı karşımıza çıkar. Bu açıdan özel adlar dizini mühim ve elzemdir. “Özel Adlar Dizini” başlığı altında şerh metninde hakkında bilgi verilmeyen özel isimler sıralandığı gibi metinde açıklama yapılan şahıs ve yer adları ise koyu olarak dizilerek okuyucunun dikkatine sunulmuştur.

Yazar çalışmasının değerlendirmesini yaptığı “Sonuç” ve akabinde geniş bir “Kaynakça” ile devam edip kitabını üç ekle bitirmiştir. Bu ekler “Ek 1. *Makâmât-ı Edebiyye-i Harîriyye Şerhi* Âyet-i Kerîmelerin Listesi”, “Ek 2. *Makâmât-ı Edebiyye-i Harîriyye Şerhi* Hadîs-i Şerîflerin Listesi”, “Ek 3. *Makâmât-ı Edebiyye-i Harîriyye Şerhi* Darb-ı Mesellerin Listesi”dir.

Yazarın da belirttiği gibi Arap ve Fars edebiyatlarının otorite sayılan birçok eserin tercümesi ve şerhi Türkçeye kazandırılmıştır. Bunlardan biri de Arap edebiyatının meşhurlarından Harîrî'nin *Makâmât*'ıdır. Harîrî'nin 12. yüzyılda kaleme aldığı bu eseri, Osmanlı âlimleri tarafından 14. yüzyıldan itibaren bir müracaat kitabı olarak kullanılmış ve 19. yüzyılda Türkçeye şerh ve tercümeleri yapılmıştır. Tercüme ve şerhlerinin tamamının 19. yüzyılda kaleme alınmış olması dikkati çekmektedir. Hem Arap edebiyatında hem de klasik Türk edebiyatı sahasında böylesine önemli bir yer edinen bu eserin, hakkında bilgi edinilen tek Türkçe şerhi olan Dâniş Ahmed Efendi'nin *Makâmât-ı Edebiyye-i Harîriyye Şerhi*'nin müellif hattı tek nüsha üzerinden çalışmasını ortaya koyan Seda Kurt, daha öncesinde bu eser ve bu eserin tercüme ve şerhleri üzerinde yapılmayan kapsamlı bir akademik çalışmayı ortaya koyarak bu alandaki boşluğu doldurmuştur.